

Подрез-Ряполова Ірина,
наукова співробітниця НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України, м. Харків
<https://orcid.org/0000-0002-8802-144>
learnwisdom40@gmail.com

Циганок Оксана,
аспірантка НАКККіМ, Асоціація мистецтвознавців,
експертів, оцінювачів та реставраторів, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-7161-7268>
ox.tsyganok@gmail.com

ОЦІНКА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ

В тезах розглянуті особливості правового регулювання діяльності з оцінки культурних цінностей. Досліджено коло нормативно-правових актів, які регулюють здійснення оціночної діяльності. Проаналізовані окремі проблемні питання правового забезпечення та визначені можливі напрямки вдосконалення правовідносин, які виникають у процесі здійснення оцінки майна.

Ключевые слова: оцінка, культурні цінності, інтелектуальна власність, правове регулювання.

The features of legal regulation of cultural valuation activities are examined. The regulatory legal acts that govern the implementation of valuation activities are examined. Some problematic issues of legal support are analyzed and possible directions of improvement of legal relations that arise in the process of cultural valuation are identified.

Key words: valuation, cultural values, intellectual property, legal regulation.

Оцінка культурних цінностей – невід’ємна складова цивілізованого обігу творів мистецтва, предметів колекціонування, антикваріату та інших об’єктів, що мають подвійну природу: матеріальну (вартісну) та нематеріальну (смыслову). Очевидно, що методичні підходи в здійсненні оцінки таких об’єктів мають суттєво відрізнятися від оцінки, наприклад, побутових товарів. Адже саме нематеріальна складова максимально впливає, а часом, і повністю формує вартість об’єкту.

Питання оцінки культурних цінностей пов'язане з двома ключовими факторами: понятійним та регулятивно-правовим. Перший належить до сфери досліджень філософії та лінгвістики. Оскільки таке соціокультурне явище, як «культурна цінність», досі не являє собою чіткого і недвозначного поняття, то перш, ніж оперувати ним у правовому полі, варто максимально точно визначити в гуманітаристиці, про що саме йде мова, увести його в науковий та побутовий обіг. Після цього правники забезпечать правовий вимір цього поняття. Таким чином не порушується логіка процесу.

На сьогодні маємо цілковиту понятійну невизначеність, яка суттєво ускладнює здійснення правочинів у сфері культурних цінностей [8]. Юристи-практики намагаються послуговуватися нормами чинного законодавства, однак ті норми не відповідають реаліям обігу об'єктів подвійної природи. Не є рідкісними ситуації, коли об'єкт дослідження з позиції здорового глузду та досвіду ринку явно має нематеріальну цінність, однак визначення «культурної цінності», подане в ЗУ «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», не дозволяє віднести його до таких об'єктів, і навпаки. Крім того, це визначення почасти звужене, а почасти безпідставно розширене в порівнянні з міжнародним визначенням, пріоритетність якого Україна декларативно визнає. Наприклад, у Законі України 1999 року культурні цінності трактуються як «...об'єкти матеріальної та духовної культури...» [4, ст. 1], в той час, як у Паризькій конвенції 1970 року мова йде суто про матеріальні об'єкти [3, ст. 1].

Незважаючи на актуальність вищевизначених проблемних питань, дослідження правових аспектів здійснення оцінки культурних цінностей є малочисельними.

Наразі базовим законом щодо здійснення оціночної діяльності є Закон України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» [7], який встановлює правові засади здійснення оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності в Україні та регулює правовідносини, які виникають у процесі здійснення оцінки майна, майнових прав, що належать фізичним та юридичним особам України на території України та за її межами, а також фізичним та юридичним особам інших держав на території України та за її межами, якщо угода укладається відповідно до законодавства України, використання результатів оцінки та здійснення професійної оціночної діяльності в Україні. Однак, норми Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» взагалі не містять прямого вказання

на поняття «культурні цінності» та його ідентифікацію з об'єктом оцінки, що об'єктивно потребує розширення глосарію термінів щодо об'єктів оціночної діяльності. Вищевказаний закон потребує внесення змін щодо посилення відповідальності за порушення норм суб'єктами оціночної діяльності та включення положень щодо здійснення постійного моніторингу якості оцінки майна, яка проводиться оцінювачами, що забезпечить реальний захист законних інтересів держави та інших суб'єктів правовідносин у питаннях оцінки майна, майнових прав та використання її результатів. Однак, важливим також є питання не лише збереження культурних цінностей, а й вироблення правового балансу інтересів власника культурних цінностей та інтересів суспільства/держави.

Оцінка майна та майнових прав є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності та полягає у визначенні їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами з оцінки майна – положеннями (національними стандартами) оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України, методиками та іншими нормативно-правовими актами, які розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України.

Згідно з ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав і професійну оціночну діяльність в Україні» майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності [7].

Основною правовою проблемою здійснення оціночної діяльності культурних цінностей є недосконалість правової регламентації, а саме: відсутність узгодженості норм законодавства, які регулюють відповідні правовідносини. Виходом вбачається вдосконалення законодавчої бази, зокрема питань термінологічної визначеності та узгодженості, посилення відповідальності за порушення певних норм суб'єктами оціночної діяльності та включення положень щодо здійснення постійного моніторингу якості оцінки майна.

Державна політика у сфері охорони культурної спадщини має бути оновленою та комплексною, аби забезпечити скоординованість дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій.

Список використаної літератури

1. Дуденко Т. В. Поняття та ознаки культурних цінностей // Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. 2017. Вип. 2. С. 7–11.
2. Коваленко О.В. Обіг і контроль культурних цінностей в Україні [Текст] : дис. канд. екон. наук: 08.00.09 / О.В. Коваленко. Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К., 2015. – 302 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.06/2015/Kovalenko_O_dis.pdf (дата звернення: 09.10.2019 р.)
3. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності : 14 лист. 1970 р. : док. 995_186, чинний, поточна ред., ратиф. від 10.02.1988, підст. 5396-11. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_186 (дата звернення: 18.09.2018).
4. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: 05.10.2019 р.)
5. Про затвердження Інструкції про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України : наказ Мін. культ. України № 325 від 13.07.98, ред. від 17.10.2002, підст. z0831-02. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0496-98> (дата звернення: 25.09.2019).
6. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.10.2019 р.)
7. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення: 17.10.2019 р.)
8. Циганок О. Термінологічні колізії у легальному русі та обігу предметів мистецтва й культурних цінностей // Мистецтвознавство України: щорічн. наук. журн. / ІПСМ НАМ України ; В. Д. Сидоренко (гол. редкол.). Київ: ІПСМ НАМ України, 2018. Вип.18. С. 174–180.